

Uzamsal ve Tinsel (Üst)Gerçeklik Arasında: *İnsanlar ve İnsan Ne ile Yaşar?*'da Anlam Arayışı*

Between Spatial and Spiritual (Hyper)Reality: The Quest for Meaning in What Men Live By? and The Humans

ÖZET

Rus Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden birisi olan Lev Nikolayeviç Tolstoy, dünya genelindeki birçok yazar, düşünür ve aydın ile hayatın anlamını arama ve anlamsızlıklar içinde derin ruhsal çöküşlere maruz kalma kaderini yaşamıştır. Tolstoy, *Anna Karenina*'yı tam böyle bir süreçte kaleme almış ve dini hassasiyetlerinin artmaya başladığı dönemde *İnsan Ne ile Yaşar?* ile bu sorgulamayı tam anlamıyla zirveye taşımıştır. İnsanda ne var? İnsana ne verilmemiştir? İnsan ne ile yaşar? şeklindeki üç soruya cevap arayan bir meleğin dünya üzerinde insanlar ile olan münasebetlerinden yola çıkarak oluşturulan hikâye insana dair mana arayışının en önemli eserlerinden birisi haline gelmiştir. Aynı arayış farklı eserlerde ve farklı biçimlerde devam etmiş ve birçok edebi eserin de merkezinde yer almaya devam etmiştir. Bu şekildeki romanlardan birinin yazarı olan Matt Haig'in *İnsanlar* adlı eseri de yine bir mana arayışı ve sorgulamanın kitabıdır. Vonnadorya adlı bir alemde dünyaya gelen bir yabancı (uzaylı) insanoğlunun matematik ile ilgili hayati bir formülün nihayete ermesine engel olmaya çalışır. İnsan kılığında dünyaya gelen bu uzaylı, dünyada geçirdiği zaman diliminde kurgusal olarak önemli olaylar yaşarken, aynı zamanda kendisini bir anlam arayışının da içinde bulur. Bu yönüyle de önemli bir neticeye varan bir arayış romanı kurgulanır. Söz konusu çalışma, bu gerçeklikten hareketle *İnsanlar*'ı bir anlam ve insanlığın özünü sorgulamaları ile ele almış ve Tolstoy'dan yola çıkılarak felsefi ve düşünsel arka planlarını da göz önüne alarak, *İnsan Ne ile Yaşar?* ile birlikte bir arayış romanı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tolstoy, *İnsan Ne ile Yaşar?*, Le Guin, Haig, İnsanlar, Anlam Arayışı.

ABSTRACT

As one of the leading names in Russian Literature, Leo Tolstoy has experienced the fate of searching for the meaning of life and drowning in meaninglessness with many writers, thinkers, and intellectuals all around the world. He wrote *Anna Karenina* in just a window of time and set forth his quest at a time when his religious orientation was high. He wrote *What Men Live By?* at a time when he was in the midst of such a pursuit. He searched for the meaning in *What Men Live By?* by trying to answer three questions: What is there in a man? What is not given to man? What does man live with? The story, created based on the relations of an angel seeking answers to these three questions on earth, has become one of the most notable works in the search for the meaning or quest of human beings. Haig's *The Humans* is a book, like Tolstoy's, about the quest for meaning and questioning the humankind. An alien and his senior management to whom he reports from a universe called Vonnadorya try to prevent humankind from finalizing a vital mathematical formula and solve a problem which is a particular concern for all the humankind. This alien comes to earth disguised as a human being, experiences important fictional events during his time on earth and, at the same time, finds himself in a search for meaning. In this respect, a novel about a quest that reaches an important conclusion is fictionalized. Based on this reality, this study examines *The Humans* in search of the meaning of life and essence of being a humankind. Moreover, this search is analyzed based upon the story of Tolstoy, taking into account the philosophical and intellectual background.

Keywords: Tolstoy, *What Men Live By*, Matt Haig, *The Humans*, Quest of Meaning

GİRİŞ

Rus Edebiyatı dendiğinde akla ilk gelen isimlerden birisi olan ve sadece bir yazar değil aynı zamanda filozof olarak da nitelendirilen Lev Nikolayeviç Tolstoy, geride bıraktığı eserler itibarıyla çok sayıda çalışma ve eleştiriye konu edilmiş bir isimdir. Zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Tolstoy, varlıklı bir ailede doğmuş olmanın avantajını yaşamadan küçük yaşta babasız kalmıştır. Annesi ve babasını kaybettikten sonra akrabalarının yanında yetişen öksüz bir çocuk olarak hayata tutunmaya çalışan Tolstoy, edebiyat ile tanışmış ve küçük yaşta okuduğu büyük yazarların izinde giderek, önemli eserler vermiştir. Daha çok yoksul insanların arasında yetişmiş olmasının verdiği tecrübeleri, kırsal bölgelerde yaşayıp köylüler ile muhatap olmanın heybesinde yarattığı manevi zenginliği gençlik yıllarından itibaren yazıya dökmüş ve dünya edebiyatına mal olan eserlerinin temelini oluşturmuştur.

Gençlik dönemleri hem toplumsal hem de politik dönemlerin çalkantılı yıllarına tekabül eden Tolstoy, bu gençlik yıllarında orduda geçirdiği sürede de çeşitli olumsuzluklara, savaflara şahitlik etmiştir. Savaş tecrübesi ile birlikte

Ömer Aytaç Aykaç¹

How to Cite This Article

Aytaç, Ö. A. (2023). "Uzamsal ve Tinsel (Üst)Gerçeklik Arasında: İnsanlar ve İnsan Ne ile Yaşar?'da Anlam Arayışı", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:47; pp:2404-2413 DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNALS.68718>

Arrival: 04 February 2023

Published: 28 March 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Bu makale 9th International Mardin Artuklu Scientific Researches Conference'da sunulan İnsan Ne ile Yaşar?: *Mülksüzler ve İnsanlar*'da Anlam Arayışı adlı tebliğ geliştirilerek hazırlanmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Van, Türkiye

Avrupa'yı da yakından tanıma şansına erişen Tolstoy, zaman içerisinde yazdıkları ile daha çok bilinen bir yazar haline gelmiştir. Giderek tanınan bir şahsiyet haline gelen ve önemli kesimlerce bilinmeye başlayan bir isme dönüşen bir yazar olan Tolstoy, buna rağmen hem zenginlik hem de görkemlilik ile karakterize edilen yaşamı çok fazla benimsemeyen ve bunu yansıtmak istemeyen bir tavrı ortaya koymuştur. Çok fazla bilinir ve tanınır olmaktan sıkılıp bir köyde okul kurmuş ve orada yaşamaya başlamış olan Tolstoy, kalabalıklardan uzak olma girişimini hayata geçirmesine rağmen bir türlü istediği düzeni ve dinginliği kuramamıştır. Dönem dönem yaşadığı bezginliklerden dolayı farklı arayışlara da yönelmiş ve bu arayışı ömrü boyunca hep devam etmiştir. İşte bu eğilimlerden birisi mânâ arayışı şeklindedir. Yaşadığı olumsuzluklar ve ruhsal sıkıntılar neticesinde bir dönem din ile ilgili kavramların üzerine eğilmiş ve din üzerine kafa yormuştur. Dönemin diğer politik şahsiyetlerinin aksine Dostoyevski ile birlikte Tolstoy, bilgesel yönü ağır basan, büyük Rus yazarlar olarak anılan isimlerin başında gelmektedir.

Tolstoy ile birlikte bu yönde olumlu yakıştırmalara mazhar olan Dostoyevski'nin onun kült haline gelen eserlerinden olan *Anna Karenina*'dan söz ederken; "*Anna Karenina bir sanat eseri olarak katıksız bir mükemmelliktir. Günümüzün hiçbir Avrupalı kurgu eseri onun yanına bile yaklaşamaz.*" (Dostoyevski, b.t.) şeklinde bir yorumda bulunmuştur. Özel olarak Dostoyevski'den alıntılanan bu yorumdan bağımsız olarak da yapılacak her tür değerlendirmede Tolstoy'un söz konusu eserinin edebiyat tarihinde önemli yeri olan sayılı eserlerden birisi olduğu ifade edilir. Hatta, *Anna Karenina*, sahip olduğu derinliğe ve manevi yoğunluk ile kitabın yazarı olan Tolstoy'un kitabı yayınladıktan sonraki dönemde ciddi bir iz bırakmıştır. Dostoyevski'nin Tolstoy'u çok ayrı bir yere taşıyan yakıştırmayı yaptığı *Anna Karenina*, yazarının ortaya koyduğu bir eser olmasının yanında yaşadığı ve yaşayacağı derin bir travmanın da sebebidir. Hatta, Tolstoy'un eseri yazarken yaşadığı büyük çöküntülerden birisi de şu şekilde anlatılır:

Usta yazar bu romanı yazarken saatlerce odasına kapanır ve öyle yazardı. Öyle ki hizmetçisine zorunlu bir neden olmadıkça kendisini rahatsız etmemesini söylerdi. Hizmetçi de Tolstoy'un yemeğini kapıya bıraktıktan sonra kapıya bir defa vuru ve giderdi. Sürekli böyle devam eden hizmetçi aradan birkaç gün geçtikten sonra yemeğin yenilmediğini görür. Bunun üzerine kapıya vurur ama içeriden en ufak bir ses dahi yoktur. Telaşlanan hizmetçi komşulara, yakın arkadaşlara haber verir ve hemen gelip yardım etmelerini isteyince gerçek ortaya çıkar. Eve gelenler kapıyı açarlar ve büyük yazarı cenin pozisyonunda yerde yatarak ağladığını görünce büyük bir şaşkınlık yaşarlar. Neden böyle ağladığına anlam veremeyenler Tolstoy'a bunun sebebini sorunca ünlü yazarın ağzından şu sözler dökülür: *Anna Karenina öldü.* (Giresun-Eğitim, 2023)

Bu eserin yayınlanmasının akabinde Tolstoy yeniden ciddi bir ruhsal sıkıntı içine düşmüştür. *Anna Karenina*'yı yazdıktan sonra içine düştüğü derin yalnızlıktan sonra dine yönelen Rus Edebiyatı'nın en önemli ismi Lev Tolstoy, bu yönelişi bazı eserlerinde net bir şekilde görünür kılmıştır. Bu görüş, ona dair birçok değerlendirmede de net bir şekilde ifade edilmiştir:

Tolstoy'un edebi eserleri, onun dini dünya görüşünden ayrılamaz, onun sözlü simgeleridir. Tolstoy için sanat da çok ciddi bir olaydı. Gerçekten de kurgusu, yalnızca ahlaki değerlerin açıkça ifade edildiği bir dünyayı değil, aynı zamanda ilahi olanın ikamet ettiği görülen bir dünyayı temsil eder. Anlatıları, aşka ilahi çağrıyı ve insanın bu çağrıya verdiği yanıtı anlatır. Ancak Tolstoy'un eserlerine pek bu şekilde bakılmamıştır. (Gustafson, 1986, s. XII)

Tolstoy, bu bilgesel ve spiritüel yönelimini hikayelerden birisine kitabıyla aynı ismi vererek *İnsan Ne ile Yaşar?*'da okuyucuya doğrudan sunmuştur. Söz konusu bu hikâyenin hem başlığını hem de özünü oluşturan eserde Tolstoy din ve edebiyatı bir araya getiren bir anlatı kaleme almıştır. Tolstoy, hikâyesinde gökyüzünden dünyaya inen bir meleğin insanoğlunun özünde var olanı keşfetmesini anlatılır. Mihail adındaki melekten tanrı yeni doğum yapmış bir kadının canını almasını ister. Fakat melek kadının ikiz bebeklerine ve çaresizliğine acıdığı için kadını öldüremez. Mazereti tanrı katından kabul görmez ve görevini yerine getirmesi için tekrar yeryüzüne inmesi ve bu görevini tamamlaması emredilir. Önce görevini yerine getirir, ardından cezasını çekmek üzere-çırılçıplak bir şekilde yeryüzüne savrulur. Mihail'e dünyada bir vazife olarak bazı sorulara da cevap bulması emredilir: İnsanda ne var? İnsana ne verilmemiştir? İnsan ne ile yaşar? sorularına cevap aramak için yola koyulur. Yeryüzüne indiğinde pejmürde ve biçare bir haldedir ve o anda yoksul ve perişan haldeki Semyon adında bir adam ile karşılaşır. Bir ayakkabı tamircisi olan Semyon bu yoksulun haline dayanamaz. Semyon'un kendisi de yoksuldur. Ayakkabı tamirciliği yapar ama bu iş onu ve ailesini geçindirebilecek bir iş değildir. Öyle ki karı-koca aynı palto ile koca kışı geçirmek zorunda kalır, çoğu zaman geçinemez hale düşerler. Bu yoksulluğa ve karısının itiraz edeceğini bilmesine rağmen bu kimsesize paltosunu giydirir ve evine götürür. Uzun bir zaman dilimi boyunca aile ile yaşar. Onların açlığına ve susuzluğuna ortak olur. Beraber para kazanmaya çalışırlar. Düzlüğe çıkmadan ama açıktan da ölmeden ailenin yeni bireyi ile birlikte bir hayat sürerler. Melek Mihail bu süre zarfında çalışır, üretir ve aileye katkı da sunar. Yıllar içinde yalnız aileden birisi olmakla kalmaz aynı zamanda ustası Semyon'dan daha ehil bir usta olur. Altı yıllık zaman diliminde durmadan, sıkılmadan çalışır. Sunduğu katkı mutlu ettiği kadar endişe de yaratmaya başlar. Haliyle, onun kaybedeceğini, onun olmadığı bir çalışma süreci düşünmek Semyon'da ciddi bir endişe yaratır:

Bir yıl, iki yıl derken, Mihail tam altı yıldır, Semyon'un yanında yaşıyordu. Eskiden olduğu gibi yaşayıp gidiyordu. Hiçbir yere gitmiyor, gereksiz konuşmuyor ve sadece iki kez gülümsemişti: İlki yemeğe buyur edildiğinde Semyon'un karısına, diğeri de beye. Semyon çalışanından şikayetçi değildi. Artık ona nereden geldiğini sormuyordu; sadece Mihail'in onu terk etmesinden korkuyordu. (Tolstoy, 2021, s. 37)

Öğrenme, zorluk çekme ve ibretler alma ile geçen altı yılın sonunda melek Mihail'in beklediği o an gelir çatar. İnsanlar arasına üç soruya cevap bulmak üzere dünyaya gönderilen melek, tam altı yıl Semyon ve ailesiyle yaşadıkdan sonra vaktin geldiğini anlar anlamaz harekete geçer:

Semyon yanına gitti ve "Ne yapıyorsun sen Mihail!" dedi. Mihail sedirden kalktı, elindeki işini bıraktı, önlüğünü çıkardı, ev sahibiyle karısını selamladı ve şöyle dedi: "Bağışlayın ev sahiplerim. Tanrı beni bağışladı. Siz de bağışlayın." Ev sahipleri Mihail'den bir ışık yükseldiğini gördüler. Semyon kalktı, Mihail'e eğilip selam verdi ve ona şöyle dedi: "Senin sıradan bir insan olmadığını görüyorum Mihail, seni tutamam, sana soru soramam. (45)

Mihail'in bir insan olmadığı, ruhani bir varlık olduğu anlaşılmıştır. Semyon ve ailesi bir anlamda bir imtihanın içinde yer aldıklarını anlamış ve bu mucizeyi hem şaşkınlık hem de ibretle karşılamışlardır. En nihayetinde hikâyeye konu edilen melek de affedilmesini sağlayan ve tanrının öğrenmesini emrettiği üç sorunun cevabına ulaşmıştır. Melek, dünyaya geliş sebebinin, sorulara aradığı cevapları ve bu cevaplara nasıl eriştiğini Semyon ve ailesine örneklerle anlatır.

İnsanlarda sevgi olduğunu öğrendim. Tanrının bana vaat ettiklerini keşfetmeye başladığı için ferahladım ve ilk kez güldüm. Sizin yanınızda yaşamaya başladım ve bir yıl geçirdim. Bir adam bir yıl dayanacak, bozulmayacak sökülmeyecek çizme sipariş etmeye geldi. Ona baktım ve omuzunda, arkadaşım ölüm meleğini gördüm. Benden başka kimse bu meleği görmüyordu, ama ben onu tanıyor ve onun güneş batmadan zengin adamın ruhunu alacağını biliyordum. 'Adam kendine bir yıllık sipariş veriyor oysa akşama kadar hayatta kalıp kalmayacağını bilmiyor' diye düşündüm. Tanrı'nın insanlara neyin verilmediği' olan diğer emrini hatırladım. İnsanlarda ne olduğunu biliyordum. Şimdi de insanlara neyin verilmediğini öğrendim. İnsanlara kendi bedeni için gerekenin ne olduğunu bilmesi verilmemişti. İkinci kez güldüm. (51)

Meleğin öğrendiği son cevap kitaba da ismini veren soruya bulduğu cevaptır: İnsan ne ile yaşar? İnsanın sevgi ile yaşadığını Mihail melek örnekle anlatır. Canını almaya kıyamadığı annenin öldükten sonra dünyada kalan kızlarını hatırlar. Bir keresinde ayakkabı tamir ederken kucığında yetim kalan o ikiz kızla geldiğini söyler. Bu olayı anlatırken, "*Kadın yabancı çocuklar için üzülüp ağladığında, onda Tanrı'yı gördüm ve insanların neyle yaşadığını anladım.*" (51) diyerek ikiz çocukların annesiz kaldığını ama başka bir anne tarafından bakılmalarına rağmen sevgisiz kalmadığını gördüğünü anlatır. Bu da sevgi ile ilgili gördüğü ve aldığı ikinci cevaptır. En nihayetinde 'İnsan neyle yaşar?' sorusu, tüm yaşanmışlıklar bir araya getirilerek, 'İnsan sevgiyle yaşar.' şeklinde cevap bulur. Bu mesajı bir kez daha yenilenir ve aileye de bir anlamda tebliğ edilmiş olur. Mihail, görevini tamamlamış olarak gökyüzüne çekilir, Semyon ve ailesi de kaldığı yerden yaşamlarına devam eder.

İNSANLIK VE İNSANLAR'DA ARAYIŞ

Tolstoy'un 1885'te yazdığı eser, söz konusu bu çalışmada kendisinden yüzlerce yıl sonra kaleme alınan bir eser ile benzer bir tema bağlamında ele alınmıştır. Matt Haig'in *İnsanlar* adlı romanı Tolstoy ile ortak sonuca varan bir eser olarak yorumlanabilir. Çok farklı dönemlerden iki ayrı eser ile bağlantıyı kuran şey insanın farklı tür ve yazarların kurgularındaki 'mânâ' arayışıdır. Fakat buradaki bağlantıyı salt bu arayış veya kavrayış üzerinden okumak yerine Tolstoy'dan Pisagor'a doğru bir yolculuğa çıkmak net bir idrak oluşturabilir. Bir anlamda Tolstoy ve Pisagor'un kendileri ile özdeşleşen felsefeleriyle örgülenen iki ayrı eserin birlikteliği bu şekilde sağlanmış olacaktır.

Pisagor, büyük bir kesim tarafından sadece matematik denildiğinde akla gelir ve Pisagor Teoremi ile hatırlanır. Oysaki, Pisagor bildiğimizin ve düşündüğümüzün çok ötesine, dünyanın bugün bile konuştuğu ve tartıştığı birçok kavram ve düşünce üzerine kafa yormuş ve kavramlar yaratmış bir filozoftur. Hatta dünyada filozof kelimesini kendisi için kullanan ilk isim olduğu kabul edilir. Bunun altında da bir kibir değil bir mütevazılık yattığına dair kabuller vardır. Çünkü Pisagor'a göre mutlak bilgi ve mutlak güç yaratıcıda ve tek kişide vardır. Bu mevcudiyetin tek sahibi tekliğin simgesi olan tanrıdır. Pisagor bunu asla inkâr edilemez bir doğru ve kurala dönüştürür. Okulunun ve düşüncesinin temelinde konumlandırır. Bu temeli sayısız denli formül, hesap ve çözüm ile güçlendirir. Kurduğu matematik okulunda sayılar, hesaplar ve teklik-çokluk hesabı yapan Pisagor'un düşünceleri o kadar öteye gider ki bu okuldaki öğretiler adeta bir dine dönüşür. Bu durum Pisagor'u da ürküten bir boyuta varınca kendisini bilge olarak tanıtır. Fakat o bu adlandırmayı doğru bulmaz, bilge olarak çağırılmasının tanrıya şirk koşmak olduğunu düşünür ve kendisini bilgiyi arayan, bilgiyi isteyen kişi manasına gelen filozof olarak tanıtır. Matematiksel sistemler dışında, Pisagor müziği oluşturan ilk nota sistemlerinin de öncüsü olmuştur. Müzik sistemini sayılarla ilintilendirmiş ve sesleri notalandırmış, vejeteryan beslenmeyi öngören düşünceye öncülük etmiş ve reenkarnasyon gibi konularda fikir yürütmüştür. Bunun gibi birçok keşif ve icat Pisagor'un ortaya koyduğu öncül ve önermeler ile ilintilidir.

Öte yandan Pisagor'dan Matt Haig'e geçişi mümkün kılan *İnsanlar*, Pisagor'un kendi düşünsel ve akademik alanının dışına çıkması kadar tuhaf sayılabilir. Şöyle ki, Matt Haig *İnsanlar* adlı kitabını kişisel olarak bu anlamda hiçbir beyanat ortaya koymamasına rağmen tamamıyla bu filozoftan ve düşüncelerinden yola çıkarak kaleme almıştır. Bu kişisel bir beyanat olmasa da uygulamadaki ve anlatımdaki benzeşimler ile net bir şekilde anlaşılabilir. Son dönemin en çok okunan romancıları arasında yer alan İngiliz romancı Matt Haig'in *İnsanlar* adlı eseri bu özelliğinin yanında Tolstoy'un eseri gibi bir arayış ve kavrayışın romanıdır ve bunu felsefe aracılığı ve Pisagor öncülüğünde hayata geçirir. Bu kurgunun hikayesi ise şöyledir: Uzaylılar tarafından dünyaya gönderilen bir varlık insanlığın önemli bir buluşunu sona erdirmek ve insanlığın önemli bir esrarı çözmesini engellemek ister. İnsan kılığında dünyaya gelen bir uzaylı, dünyada geçirdiği süre sonrasında farkında olmadan insanı insan yapan değerleri keşfeder.

İnsanlar, Vonnadorya adında bir gezegenden gelen ve dünyada bir matematiksel sorunun (Pisagor'un teoremine atıf olarak sunulur) çözüldüğünü bilen uzaylıların bu çözüme ulaşmaları öldürme arayışı ile başlar. Pisagor'dan başlayarak yapılan hesaplamaların neticesinde insanların dünyada asal sayıların şifresini çözmüş olduğu ve olmaz denilen bilimsel gelişmelere yakın olduğu ifade edilir. Bu bilinir hale gelince farklı gezegende bir endişe oluşur çünkü uzaylılar bu çözüme çok önceden varmış ve ışık hızıyla yolculuk başta olmak üzere birçok aşamayı çoktan geçmişlerdir. Ama insanoğlunun kötü niyetli olduğu ve bu buluşun dünyanın sonunu getireceği düşünülür; haliyle buna engel olunmaya çalışılır. Öncelikle problemi çözen Prof. Andrew Martin adındaki bilimadamı öldürülür (nasıl bir ölüm yaşadığı paylaşılmaz, okurun bildiği sadece ortadan kaybolduğudur), uzaylı onunla aynı bedene geçirilir ve ardından çözümü bilen birileri olup olmadığı araştırılır. Yerine geçtiği Andrew'i yavaş yavaş tanımaya çalışan ve onun ailesi ile yaşayan uzaylı bir gerçek daha öğrenir. Andrew çözüme ulaştığını bir başka profesör meslektaşısı ile de paylaşmıştır. Haliyle bu arkadaşı da hedefe alınır. Daha sonra da diğer profesörün ailesi ile paylaşmış olması ihtimaline karşın Andrew'in karısı ve çocuğunu da öldürülmesi yönünde emir çıkar. Başlarda tam bir görev adamı olarak dünyaya gelen, acımasız ve duygusuz uzaylı bir zaman sonra (matematikçi profesörü öldürmesinden sonra) bir şeylerin daha fazla kişiyi öldürmesinin ve cinayetleri devam ettirmesinin önüne geçtiğini hissetmeye başlar. Bunu hissettikten sonra görevlerini yerine getirmede acele etmez hatta işlerini ağırdan almaya başlar. Aileyi öldürmek yerine bir diyalog süreci başlatır. Öldürmesi gerekenleri öldürmeyi erteler. Fakat üst gezegende bu rahatsızlık yaratır, gün geçtikçe baskılar artar. İnsanlar ile kurmaması gereken bir bağ kurar ve bir aile reisi rolüne bürünmeye başlar. Öldürülen Andrew'in evinde bir düzen kurup onun ailesiyle kurduğu duygusal ve ailesel bağın ötesinde bir bağ kurmaya başlar. Birkaç ikazdan sonra profesörün karısı ve çocuğunu öldüremeyince görevde başarısız olduğu ilan edilir. Yerine onunla aynı kılıkta, üçüncü bir uzaylı yine Prof. Andrew dünyaya gönderilir. İlk uzaylı bunu öğrenir ve kendisinin de devreden çıkarılacağını anlar. Bunu anlayınca ailenin safına geçer ve onları korumaya çalışır. Çetin bir mücadelenin ardından sonradan gelen uzaylıyı öldürür. Kendisini öteki aleme-ile bağlayan güç ve iletişim kanalı olan sol kolundaki vericilerden kurtarır. Akabinde de bu kimliğinden tamamen sıyrılarak insana dönüşür ve dünyada kalmayı tercih eder. Kitabın sonunda insanoğluna dair onlarca gariplik ve tuhaflıktan bahsetmesine ve tüm kötülöklere rağmen insanın içinde bir 'sevgi' olduğunu fark eder ve ölümlülük gibi bir gerçeğe rağmen dünyada kalmak istemesini bu sebebe bağlar:

Önceden bir şeydim. Şimdi başka bir şeyim. Önceden bir canavardım ve şimdi farklı bir canavarım. Ölecek olan ve acıyı hisseden biriyim, ama aynı zamanda yaşayacak, belki bir gün mutluluğu bulacak biri. Çünkü artık mutluluk mümkün benim için. Çünkü mutluluk acının diğer yüzünde. (Haig, 2022, s. 251-252)

Simdyankina'ya göre (2019) insanlığın arayışı daimidir. İnsanlar ömürleri boyunca birden fazla kez ve durumda heyecan arayışı içerisine girer. Öte yandan geçici duygular olarak adlandırılan bu heyecanların peşinde koşarken birçok önemli duygu da es geçilebilmektedir. En nihayetinde insan olmanın kendine özgü zenginlikleri, güzellikleri de göz ardı edilen şeyler arasındadır. İnsanoğlunun alıştığı için gariptemediği fakat her bir detayı kıymetli olduğunu gösteren sayısız emare vardır. İşte kitapta bir anlamda uzaylı eliyle bu hatırlatılır. İnsanlığa özgü birçok duygu yeniden, bir uzaylının ilk kez keşfetmesi ile hatırlanır. Merkezde ise aşk ve sevgi vardır:

Uzaylıların gözünden insan olmanın nasıl bir şey olduğunu yeniden deneyimliyor ve türümüzün tuhaflığını farklı bir açıdan görüyoruz. Yeni Andrew Martin, insanoğlunu anlamak için bitmek tükenmek bilmeyen bir açıklıkla deneyim üstüne deneyim yaşıyor. Yavaş yavaş, başlangıçtaki önyargıları aşınmaya başlar ve sadece çocukların yapabildiği şekilde olaylarda güzellik bulur. Küçük şeylerdeki bu sessiz neşe, görünmez enerji dalgaları halinde ondan yayılır ve onu Andrew'un karısı ve oğluna yaklaştırmaya yardımcı olur. Kendisine ne olduğunu anlamadan önce, yeni ailesine âşık olur ve duyguları rasyonalize etmeden akışına bırakmanın getirdiği avantajları öğrenir. (Simdyankina, 2019)

Andrew insana özgü güzellikleri yakalarken, birçok davranışı, fiziksel özelliği, alışkanlığı ve eylemi de gariptemeyi sürdürür. İnsanların aleminde kısa zaman geçirdikten sonra onlara tavsiye verecek noktaya bile gelir. Kendi dünyası ile insanoğlunun yaşadığı dünya üzerinde geçirdiği zaman ve tecrübeleri bir araya getiren uzaylı, Matt Haig aracılığı ile doksan yedi maddelik bir tavsiye listesi sunar. 'Bir insana tavsiyeler' başlığı ile kendi ailesi ve etrafındaki insanlara uzaylı eliyle öneriler sunulur ki bunlardan özellikle de insan olma ve insandaki anlam arayışına katkı sunacak tarzdaki bazı tavsiyeler şu şekildedir:

- Yeteneklerin hakkında endişelenme. Sevme yeteneğin var. Bu yeter.
- Bazen kendin olmak için kendini unutman ve başka bir şey olman gerekir. Karakterin sabit bir şey değil. Ona ayak uydurabilmek için hareket etmelisin.
- Hiç doğmayabilirdin. Varlığın imkansıza yakın bir ihtimal. İmkansızı reddetmek kendini reddetmektir.
- Hiçbir kimsede hiçbir konuda tamamen haklı değildir. Hiçbir yerde.
- Hiçbir iki insanın ahlak anlayışı tamamıyla uyuşmaz. Zarar verecek kadar kesin olmadığı müddetçe farklılıkları kabul et.
- Aklını dinle. Kalbini dinle. İçgüdülerini dinle. Hatta, en iyisi emirler haricinde her şeyi dinle.
- Bildiyini düşünme. Düşündüğünü bil.
- Sen parçacıklarının toplamından fazlasın. Bu de epey bir toplam demek. (Haig, 2022, s. 261-266)

İNSANLIĞA ÖĞÜTLER

Doksan yedi maddelik tavsiyelerin en sonunda uzaylı, bir süre birlikte yaşadıkten sonra insan olmayı kendileriyle keşfettiği gerçek profesörün karısı ve oğlun için de birkaç tavsiye paylaşır. Dünyada kalıp onlarla yaşamayı seçtiği aileye derin bir bağlılık hisseden uzaylı, profesörün oğlu Gulliver Martin'e de şöyle seslenir: "*Sen iyi bir insansın Gulliver. Seni seviyorum. Bunu hiç unutma.*" (267)

Profesör Andrew'in oğlu Gulliver ile ilişkileri hiç iyi değildir. Profesör iş ve aile arasındaki dengeyi tutturamayan ve ailesi ile oğlunu anlayamayan birisi olarak tasvir edilir. Profesörün yerine geçen uzaylının ilk gördüğü şey ise özellikle oğlu ile çok zayıf bir ilişki içerisinde olduğudur. Oğlunu ihmal eden, onun yeteneklerinden bihaber olan ve duygularını anlamaktan uzak bir profesörün oğlu iken bambaşka bir baba ile tanışır. Babasının yerine geçen uzaylı ile başlarda bu soğuk ilişkiyi devam ettirir fakat daha sonra bu ilişki bambaşka bir hale evrilir. Çocuk ile yakın bir ilişki kurma mücadelesi veren ve ona tavsiye metninde sunduğu tarzda bir yaklaşım sergileyen uzaylının bu hali çocuğun dünyasında büyük değişiklikler yaratır. Duygunun ve sevginin olmadığı bir dünyadan gelip umutsuz bir çocuğun ruhunda gerçek sevgiyi bulan uzaylı bu nedenle de aile ile gerçek Profesör Andrew'den daha güzel bir ilişki kurmayı başarır. Uzaydan gelen ve profesörün yerine geçen yabancı, karısı Isobel ile gerçek mânâda duygusal bağ kuran, ideal bir koca profili çizen, müzik dinleyen, yemek yapmayı seven, oğlu ile ilgilenen bir karakterdir. Gulliver için de onu anlayan bir babadır. O yüzden, dünyada kalma kararından sonra gitmesini istemezler. Bu da kitabın son bölümünde bizzat Gulliver tarafından onunla paylaşılır. Aile ile uzun süre ayrı kaldıktan sonra bir kez daha görüştiklerinde aralarında şöyle bir diyalog geçer:

"Nasılsın?" diye sordum, karşımdaki sık sık rastladığım herhangi bir ahabımmış gibi.

"Eğer kastettiğin kendimi öldürmeye çalışmaksa, bunu yapmadım."

"Ya o? Annen nasıl?"

"Seni özlüyor."

"Beni mi? Yoksa babanı mı?"

"Seni. Bizimle ilgilenen sendin, o değil."

"Artık eski güçlerim yok. Çatıdan atlamaya kalkarsan muhtemelen ölürsün."

"Artık çatıdan atlamıyorum."

"İyi" dedim. "Bu büyük bir gelişme." (279)

Uzaylı ile tanışmadan önce kendini öldürmeye teşebbüs etmek üzere olan ve intihar planları yapan Gulliver, gördüğü ilgi sonrası bu eylemlerden vazgeçtiğini vurgulamıştır. Annesinin ise gerçek mânâdaki sevgiyi özlediğini ifade etmiş ve uzaylının babalarının yerine geçtiği süreçte gösterdiği ilgiyi hatırlatmıştır. Bu sözlerle de insanın arayışındaki özneye, gerçek sevgiye bir kez daha vurgu yapılmış olur. Aileye bu duyguları yaşatan şey ne ise, uzaylıya ölümsüzlüğü ve acısız bir hayatı bırakıp insan olmayı sağlayan da aynı şey olmuştur: İnsanın içindeki sevgi ve anlam. Bu kitabın farklı yerlerinde vurgulanmış ve uzaylının bazı şeyleri uzun uzun düşünmesine neden olmuştur. Bunlardan birisi öldürdüğü matematikçinin karısının kocasının ardından yaşadığı acıdır. Kocasını kaybeden kadının feryadı, onun ardından çektiği acı uzaylının hem aklen hem de duygusal olarak farklı şeyler yaşamasına sebep olur. Benzer olaylardan birisi de Isobel ile sokakta yürürken bir tartışma sonrası dayak yemesinin ardından gerçekleşir. Uzaylı ciddi bir dayak yedikten sonra şu ifadeleri paylaşır:

Sonra, hiçbir şey yoktu.

Karanlık vardı, bir de Hamlet.

Bu senin kocandı. Bir de ötekine bak.

Isobel'in feryadını duydum. Konuşmaya çalıştım ama kelimelere ulaşmak zordu. Şu iki kardeşin resmine bak.

Sirenin yükselip alçalan sesini duyuyor, benim için çaldığını biliyordum.

İşte şimdiki kocan, bozuk bir tohum gibi.

Uyandım, ambulanstaydım ve yanımda sadece o vardı. Yüzü gözlerimin dayanabildiği bir güneş misali hemen üzerimdeydi. Tanıştığımız gün yaptığı gibi ellerimi okşuyordu.

“Seni seviyorum.” Dedi.

Ve o an aşkın ne işe yaradığını anladım.

Aşk hayatta kalmâna yardım ediyordu.

Anlam aramayı da unutturuyordu. Aramayı bırakıp hayatı yaşıyordun. Aşk önemsedığın kişinin elini tutmak ve şimdiki zamanda yaşamaktı. (214)

Mekanik bir gezegenden ve her şeyin mekanik bir düzen içinde işlediği ve tinsel derinliğin minimum, mekanik ilerlemenin maksimum seviyede olduğu bir yaşamdan dünyaya gelen uzaylı yaşadıkları ile bir nevi Descartes'in uzun yıllar süren felsefi çıkarımlarını bir araya getirerek ulaştığı sonuca varır:

Descartes'in gözünde insan bedeni ince bir mekanik yapıydı. Ama insanın bedenden bağımsız davranabilen ruhu vardı bir de. Bedensel süreçler böyle bir özgürlüğe sahip değildir, kendi yasalarına uymak zorundadır. Ama akıl aracılığıyla düşündüğümüz şeyler bedende gerçekleşmez. Uzamsal gerçeklikten bağımsız olan ruhta gerçekleşir. (Gaarder, 1994, s. 274)

MATEMATİK VE İNSANLAR

Uzaylının zihninde tasarladığı ama bedeninde gerçekleştirilmeyi başaramadığı şeylerin başında yukarıda da hissettiği aşk duygusu vardır. Uzamsal gerçeklikten bağımsız ve ruhun derinliklerinde gerçekleşen bu mânâ tamamıyla insana özgü olan yeredir. Bunun sadece insana ait olduğu gerçeği de yine Descartes'in ısrarla vurguladığı düşüncelerin başında gelir. Descartes'in insanlar dışındaki varlıkların sadece uzamsal varlıklar olması insanın ise ruh gibi bir gerçeklik nedeniyle tinsel ve uzamsal gerçekliğin bir arada olduğunu ortaya koyduğu düşünce bu anlamda önemli bir dayanaktır. Hayvan ya da cansız bir nesne olmasa da uzaylı insan dışı bir varlık olarak dünyaya gelmiştir. İnsanın yaratılışına dair birçok şeyi yadırgaması, ruhsal ve duygusal duygulardan azade bir tavır ile dünyayı küçük görmesi onun da Descartes'in insan dışı varlıkları dahil ettiği kategoride yer almasına sebep olabilir. Fakat en nihayetinde bir öze dönüş ve insanlaşma süreci vardır. Bu süreci yaşarken ruhunu ve insanların yaratılışındaki mânâyı keşfeder. Bunu keşfetmek öyle kolay değildir. Zira insan ruhunun karmaşıklığı günümüz dünyasının bilgisayar programları ile karşılaştırılamayacak kadar karışık olduğu varılan yaygın görüşlerden birisidir. (275) Bunu keşfetmek için formülleri ya da mekanik bağlantıları bilmek yeterli olmaz. Gerekli olan şey insan ruhunun derinliklerine inebilmektir. Bu da insan olarak yaşamayı ve insanı insan yapmayı sağlayan değerleri fark etmeyi gerektirmektedir. Kitabın kahramanı bu anlamdaki bazı durumlara şahitlik eder. Bu yaşanmışlıkları onu bir uzaylı olmaktan çıkarır ve insan olma yolunda yoluna adeta bir kırmızı halı serer. Materyalist bir dünya olarak yorumlanabilecek ve Demokritos'un materyalist felsefesi ışığında ele alınabilecek bir yaşam biçiminden gelen uzaylı, birçok söylemi ile bu görüşü de destekler. Çünkü, Demokritos her şeyin temelinde bir atom olduğu ve tanrının bile atomlardan oluştuğu şeklinde bir görüşe sahiptir. Söz konusu filozof, Milet'li ve Elea'lı filozoflar gibi doğa sorunu üzerinde durmuş ve her şeyin temelinde olan şeyi, yani 'arkhe'yi, atom öğretisiyle temellendirmiş ve açıklamıştır. (Kayalı, 2022) Öte yandan *İnsanlar*'daki bu düşünce materyalist düşüncenin de biraz daha ötesinde, biraz da mekanik ile bağdaştırılabilecek tarzda bir düşüncedir. Bu da bizlere *İnsan Bir Makine* (1985) adlı eserinin müellifi/yazarı La Mettrie'i hatırlatır. Bu kitaptan hareketle geliştirilen düşünceler 17. ve 18. yüzyıllarda farklı örnekler ve yorumlarla daha da temellendirilir. Bu isimlerden birisi Fransız matematikçi Laplace olur:

Fransız matematikçi Laplace son derece mekanikçi bir yaklaşımı dile getirdi. Eğer herhangi bir zekâ bütün madde parçacıklarının belli bir andaki konumunu bilirse, hiçbir şey belirsiz kalmaz hem gelecek hem de geçmiş açıkça görebilirdi. Buradaki ana düşünce, gelecekte olacak her şeyin daha önceden belirlenmiş olduğudur. (Gaarder, 1994, s. 263)

Matematiksel bir formülün çözülmesine engel olma, çözen insanları da ortadan kaldırma şeklindeki bir kurguya sahip olan *İnsanlar*'da matematiksel yaklaşım ve hesaplamaların yaşamsal düzen içindeki dahli bir hayli fazladır. Uzaylının geldiği Vannadorya adlı gezegende asal sayılar ve Pisagor'dan bu yana konuşulan ve çözülemeyen birçok çözümsüz problem çözüme kavuşturulmuştur ve bu da insanların yukarıda belirtilen geçmiş ve gelecekte yolculuk benzeri göçünü mümkün kılmıştır. Bu anlamdaki rahatlıklardan birisini, uzaylı sosyal ağların farklılığı üzerinden şu şekilde anlatır:

Vannadorya'daki beyin senkronizasyonu teknolojisine ulaşamadığı için buradaki katılımcılar kolektif bir bilincin parçası olarak telepati kuramıyorlardı. Birbirlerinin rüyalarına girip dolaşamıyorlardı. Sosyal ağ dünyada bilinçsiz bir bilgisayarın başına oturup bir kahveye ihtiyacınız olmasıyla ilgili şeyler yazmak, başkalarının bir kahve ihtiyacı olmasıyla ilgili şeyler okumak, bu sırada kalkıp kahve yapmayı unutmak demektir çoğunlukla. Ne zamandır bekledikleri haber programıydı. Nihayet bütün haberler kendileriyle ilgiliydi. (Haig, 2022, s. 178)

Laplace'nin geçmiş ve gelecek arasında yolculuk etmek dediği hususa tam anlamıyla denk düşen bu geçişi yaşayan Vonnadoryalılar, madde ile ilgili tüm sırları çözmüş ve matematik ile bilimi çok farklı bir noktaya taşımışlardır. Hatta öyle sistemsel bir yaşam düzlemi içine girmişlerdir ki insanın normal bir hayat düzeni içerisinde yaptığı ve yaşadığı yıkanmak, dinlenmek, yemek yemek, çalışmak, özlemek, önemsemek veya başarısız olmak gibi eylemler bir nevi mental hastalık olarak görünür ve katatoni hali olarak yorumlanır. Çünkü bu insanların geldiği hayatlarda buna benzer hiçbir şey yoktur. Bunun yerine felsefenin de temelini oluşturan mantığın ağırlıklı olduğu bir yaşam düzeni hakimdir. Uzaylının “*Bizim geldiğimiz yer*” (94) diye başlayıp anlattığı Vannadorya şöyle tavsir edilir:

Bizim geldiğimiz yerde aşk ve nefret yoktur. Mantığın saflığı vardır bunların yerine. Bizim geldiğimiz yerde tutkudan doğan suçlar yoktur, çünkü tutku yoktur. Bizim geldiğimiz yerde pişmanlık yoktur, çünkü her eylem mantıklı bir gerekçeden doğar ve verili durumda mümkün olan en iyi sonuçla noktalanır. Bizim geldiğimiz yerde, üstün ve kapsamlı matematik bilgimiz sayesinde gelişen teknolojimiz yalnızca dev mesafeler kat edebilmemize değil, kendi biyolojik malzemelerimizi yeniden düzenlememize, yenilememize ve tazelememize de imkân tanıyor. (94)

Bu kadar çok mantık ve matematik sözü edilen eserde aslında bütün kurgunun yine bir filozof ve onun felsefesi üzerinde kurgulandığını fark etmek zor değildir. Sadece düşünsel arka planında değil satır aralarında da söz edilen Pisagor ve onun matematiksel yaklaşımı aslında bu eserin tam merkezinde yer almaktadır. Hikâyede Riemann hipotezine dair bazı açıklamalar, asal sayılar, Giorgi Prelman'a ve Fermi'ye bazı atıflar da vardır. (Bultheel, 2021, s. 10) Yani en merkezde Pisagor teoremi ile tanınan ve bilinen Pisagor vardır. Bu hususlara da kitap boyunca sıkça vurgu yapılır ve *İnsanlar*'ın net bir şekilde Pisagor ve onun felsefesi etrafında şekillendiği görülür. Hatta kitabın yazarı Haig, kitaptaki cinayetlerden birisinin işlenmesinde bile Pisagor'a atıf konusunda bir nüans ortaya koyar. Pisagor'un matematik okulunda onun teoremi ile ilgili farklı bir formül ve yaklaşım belirleyip bir soru sorduktan sonra Pisagor ve öğrencileri tarafından öldürülüp denize atılması hikayesine atıfta bulunan Haig, asal sayılar formülünü çözen Profesör Andrew'un arkadaşını da bu formülü öğrendiği için benzer şekilde ölüm ile cezalandırır. *İnsanlar*'da anlatıyı Pisagor ile ilişkilendiren bunun gibi daha birçok bağlantı ve benzerlik söz konusudur ve anlatım boyunca da bu şekilde devam edip gider.

Öte yandan başkahramanın yaşadığı bir dönüşümünden hareketle matematiğin, felsefenin, inancın ve insanlığın farklı hikayeler aracılığı ile harmanlandığı *İnsanlar* ile ilgili edebi ve felsefi arka planı noktasında varılabilecek sonuçlardan en önemlisi şudur: İnsan yaratılıştan itibaren var olduğu olumsuzluk, zayıflık ve eksikliklere rağmen yüreğinde ve zihninde büyük bir sırrı ve anlamı gizleyen bir varlıktır. Dünyadaki diğer tüm varlıklardan üstün meziyetlere sahip olması ve dünyayı, hatta kâinatı tüm yönleriyle anlayan ve anlamaya çalışan tek varlık olması bu anlamdaki en önemli kanıtlardan birisi olarak görülebilir. Olumsuzluklar ve zayıflıklarla ilgili bu durum bize Sartre'ı ve onun 'boşluk ve 'çamur' metaforunu hatırlatır. *Atlas'ın Yükü* adlı çalışmada insanoğlunun bu yöndeki çabasına benzer şekilde şu ifadelerle yer verilir:

Sartre, insanın bir tür 'boşluk' ya da 'çamur' olarak nitelendirdiği bir dünyaya doğduğunu savunur. 'Özgür olmaya mahkûm' olarak doğduğu bu sefil dünyada, sürekli ıstırap içinde yaşamının sonucu olarak kazandığı farkındalık sayesinde kendini çamurdan çekip çıkarmayı öğrenir. Böylece varlığa gelen insan, seçim gücünü kullanarak varlığı ve evreni anlamlandırabilir. (Adıgüzel & Tekin, 2021, s. 257)

Adı ister çamur içinde debelenen bir varlık olsun, ister dünyaya gönderilmiş aciz bir varlık, dünyadaki varlıklar arasındaki üstünlüğüne rağmen insanoğlu daha yaratılıştan itibaren birçok kaynaktan günahkâr ve noksan bir yaratılmış olarak da görülebilmektedir. Kimi zaman yaratılmışların en üstünü kimi zaman yaratılmışların en acizi olarak yorumlanabilmiştir. Bu inanış Hıristiyanlık inancında da mevcuttur ve Hıristiyanlığa göre Âdem ile Havvâ'nın soyundan gelen bütün insanların irsiyetten dolayı bu suça iştirak ettikleri kabul edilmiş ve cezalandırılacaklarına inanılmıştır. (Günay, bt) Hıristiyanlık dışındaki din ve inançlarda da dünya üzerindeki ilk insanlar olarak kabul edilen Hz. Adem ve eşinin yasak meyvenin yemeleri, Habil ve Kabil arasında geçen ve ölümle sonuçlanan vakadan binlerce yıl sonra günümüzde bile süregiden dünyadaki savaşlar, kavgalar ve ademoğlunun merkezinde yer aldığı sayısız yıkıcı olgu bunlardan sadece bazıları olarak tanımlanabilir. Yakın zamanda yaşanan kitlesel olaylar ve yıkımların temelinde de insanlar ve insanlar arasındaki husumetler yatmaktadır. Bu husumetler, büyük savaşlar ve koca yıkımlar yine ve sadece bu dünyanın daimî ikame edeni olan insan tarafından sonlandırılabilir. İnsani yönüne rağmen büyük kötülükleri içinde barındıran insanın hem zihninde hem de yüreğinin derinliklerinde bir 'sevgi' olduğu gerçeği, insanı insan yapan gerçek 'mânânın' olduğu yönü ise sadece felsefi ya da dini sorgulamaların konusu olarak kalmamış, edebi eserlerde de sıkça konu edilmiştir.

İNSANOĞLUNUN ACIZLIĞI

Haig, eliyle edebi bir eserde karşımıza çıkan bu yönüne dair bir sorgulama dini referanslar ile de güçlendirmeye ve detaylandırılmaya müsaittir. Bu sorgulama insanın yaratılışı ve insanın dünyadaki rolü ile ilgilidir. Örneğin, İslam dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de bu konudaki ayetlerinden birinde insanı yaratılmışların en şerefliisi olarak tanımlamaktadır. Öte yandan İslam'da, Hristiyanlığın aksine bir günahkâr doğma biçimi yoktur. Aksine insan bu hataya rağmen üstün bir yaratılmış olarak bahse konu edilir. Bu yorumu ve dini gerçekliği destekleyen çokça ayetler bulunmaktadır ve "Andolsun biz Ademoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık." (Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an-ı Kerim Meali, 2009, s. 288) bu ayetlerden yalnızca birisidir. İsrâ Suresi 70. ayeti olan bu ayetin tefsiri de insanın değerli bir varlık olduğunu günümüz dünyasındaki yeri ile destekler niteliktedir:

İnsanların taşıma araçları kullanarak ticaret vb. konulardaki amaçlarını daha kolay ve verimli bir şekilde gerçekleştirmeleri Allah'ın bir lütfudur. Allah'ın "değerli kıldığı" insanoğlunun, bugün taşımacılıkta, uzayın derinliklerine kadar uzanan ulaşım ve iletişim araçları icat edip kullanmada geldiği nokta, Kur'an-ı Kerim'in neden özellikle bu konuyu anılmaya ve ibret alınmaya değer gördüğünü de açıklamaktadır. (Karaman & Dönmez & Çağrııcı & Gümüş, 2020, s. 503-504)

Bu üstünlüğü öne çıkaran ayetler ve bu ayetlerin tefsirlerinin yanı sıra insanoğlunun acizliğini ve zafiyetlerini vurgulayan ayetler de mevcuttur. Ahzab suresinin 72. ve 73. ayetlerinde bu noktaya vurgulanarak insanlar için, "Biz emaneti göklere, yerküreye ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yükledi. Kuşkusuz insan çok zalim, çok bilgisizdir." (Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'anı Kerim Meali, 2009, s. 426) şeklinde bir tanımlama yapılır. Buradan insanoğlunun bilgisizlik içerisinde bir sorumluluk altına girdiği ve bazı hakikatleri anlayamadığı şeklindeki yorum hâkimdir. Öte yandan ayeti izah etmeye çalışan tefsirde temsili bir anlatım olduğuna vurgu yapılarak esas anlatılmak istenen insanın yüklendiği ağır görevinin zorluğu ve bunu hakkıyla yerine getirip getirmemesi ile ilgili olarak asıl anlatılmak istenene dikkat çekilir:

Emanet, ilk bakışta insandan daha büyük, güçlü ve dayanıklı gibi görülen göklerin, yerin ve dağların taşıyamayacağı kadar ağır ve önemlidir. Bu ağırlık ve önemdeki emaneti insan yüklenmiştir. Çünkü o, bir yandan bunu yüklenecek kabiliyet ve yetenektedir, ama öte yandan neyi yüklendiğinin farkında değildir, onu hakkıyla taşımada başarılı olamamaktadır. Yani insan şursuz ve cahil olmamalı, kimliğinin, kabiliyetinin ve yüklendiği emanetin farkında olmalıdır; bu konulardaki bilgisizlik büyük bir cehalettir. Taşındığı emanetin hakkını yerine getirmeye de gayret etmelidir, onun hakkını yerine getirmemek büyük bir zulümdür. (405-407)

Bu yorumlardan farklı bir husus ise uzamsal gidiş-gelişlerdir. *İnsan Ne ile Yaşar?*'da da *İnsanlar*'da da iki farklı alem, bu alemler arası gidiş gelişler söz konusudur. İnsanüstü olaylar ve gerçeküstü öğeler ile anlatımlar farklı bir boyuta taşınmaya çalışılmıştır. Tolstoy'un eserinde gerçek sevginin bulunmasında rahmani bir taraf olduğu ve bu anlamda iyilik ve erdem odaklı bir arayış ve yaşayış olması gerektiği sunulmuştur. Yani aciz varlığa rağmen ilahi sınamalar bu aciziyeti kimi zaman anlamlı hale getirir. İmtihanlar ile insanoğlu tanrı katında içindeki iyilik nedeniyle mükafatlandırılır da. Tolstoy'un eseri bu anlamda dini inanışa ve anlatılara iyi bir örnek sayılabilir. Öte yandan *İnsanlar*'da ise dini bir hassasiyet ve arka plan bulunmaması ile birlikte, kavrayış tamamıyla insan odaklı olarak kurgulanmıştır. Hatta insanın mantık ve duygu zemininde birtakım tartışmalar ve zihinsel sorgulamalar yapmasına kapı açılmaya çalışılmıştır. Dini anlamdaki bu farklılığa rağmen Haig'in kurgusal anlatısında görülen husus, insanın dini kaynaklarda aktarıldığına benzer şekilde zafiyetler ve cehaletler içinde olduğu konusuna ayrı düşmez. İnsanlarla ilgili yargı veya önyargı yabancının gözünde de çok nettir: "İnsanlara güvenilmez. Onlar bile kendilerine güvenmiyor." (Haig, 2022, s. 118).

Olayın kurgusu ve hikayesinin dışında çalışmanın özünde de irdelenmeye çalışılan hususlardan bir diğeri de arka planda kalmasına ve net bir şekilde vurgulanmamasına rağmen bu kurgu romanın felsefi bir tarafa da sahip olmasıdır. Zira yazarın bu romanı dışındaki romanları incelendiğinde salt post modern bir kurgu yazarı olmasının yanında felsefi ve psikoloji alanlarında da eserler vermiş olduğu görülebilir. Bu gerçeklik de bize onu bu arka plandan azade bir okuma yapmamak gerektiğini salık verir. Yazar tarafından oluşturulan kurgusal Vonnadorya adlı gezegen manevi ve ruhani yönü olmayan, mantığın hâkim olduğu bir yaşam alanı olarak tarif edilmiştir. Bu anlamda belli bir tanrı inancına dair anlatım ve atfı olmamasının yanında dünya üzerinde yaşayan insanlara dair çizilen portre de duygusallığın ehemmiyet arzetmesi dolayısıyla cahil ve bilgisiz olduğu yönündedir. Aslında akıl ve mantığa sahip olduğu için insanoğlunun tüm sırları çözebilecek ve Vonnadorya'da olduğu gibi zamanın ve uzamın ortadan kalktığı bir yaşama kavuşma imkânı olmasına hatta buna yaklaşmasına rağmen söz konusu durumu bir tehlikeye ve yok oluşa dönüştüreceği düşüncesi hakimdir.

Eserde dünyadaki gerçekliğin ötesinde bir üst-gerçeklik kurgulanmış, yine dünyanın üstünde bir üst dünya konsepti oluşturulmuştur. Sunulan belli başlı bilgiler dışında nasıl bir yaşamın hüküm sürdüğü bilinmeyen bu üst dünya, insanların yaşadığı dünyayı kontrol etmeye, insanların yarattığı tahribata engel olmaya çalışmaktadır. Bu üst dünyadaki üst düzey kişilikler kendi gezegenlerinden birilerini görevlendirir ve dünyadaki bilimsel gelişmeler ile

gerçekleşecek olan değişim hatta yıkımın önüne geçmeye çalışırlar. İnsanın bu gelişmeler neticesinde kaderinin nasıl olacağı ve nasıl bir dünya kurgulayacağı öngörülmez, insanlığın yaratılıştan bu yana içine düştüğü yanlışlar göz önünde bulundurularak dünyayı bir adım öteye taşıyacak matematiksel çözümün ortadan kaldırılması planlanır. Fakat bu plan hiç beklenmedik bir şekilde bozulur ve bambaşka bir senaryo yaşanmasına neden olur. En nihayetinde bu güvensizliğe ve insana atfedilen kötülüğe rağmen, uzaylı insanlığa dönüşümünü insanın içindeki iyiliği bularak tamamlar. İnsanoğluna atfedilen tüm kötülüğe, cahilliğe ve basitliğe rağmen insan ruhunun derinliklerinde bir mânâ olduğunu sevgi ile fark eden uzaylı, sırrı çözerken, “*İnsan olmanın olayı aşk aslında, ama bunu anlamıyorlar. Anlasalar aşk yok olurdu.*” (190) sözleri ile yorumlar. İnsanın bu sırrı henüz çözemediği için insan kaldığına dair bir yorumlama yapar ve onu da dünyada insanlar arasında tutan şey en nihayetinde aşktır. Anlamı insanın içindeki aşk ve sevgi ile bulur. Dünyaya bir yabancı olarak gelen uzaylı, büyük bir dönüşüm yaşar ve bu dönüşümü de şu sözler ile tarif eder. “*Önceden bir canavardım ve şimdi farklı bir canavarım. Ölecek olan ve acıyı hisseden biriyim, ama aynı zamanda yaşayacak, belki bir gün mutluluğu bulacak biri. Çünkü artık mutluluk mümkün benim için. Çünkü mutluluk acının diğer yüzünde.*” (252). Bu çıkarımı yaptıktan sonraki süreç onun dünyada temelli kalmasının ve aşkın onu hiç tanımadığı bir gezegende nasıl kalıcı hale getirdiğinin hikayesini anlatılır. Sonuç olarak, her iki eserde de en nihayetinde bulunan şey ‘anlam’ ve insanın içindeki ‘sevgi’ olsa da anlam ve sevginin keşfedilme yöntemleri ile onlara ulaşma çabaları ve hatta bu çabayı yorumlama tarzları oldukça farklıdır. Tolstoy, insanın içindeki sevgiyi bulma gerçekliğini dini imgeler ve göndermeler aracılığı ile bir anlamda inanç merkezli olarak yaparken Haig, bunu arka planda tutarak hatta felsefi bir arka plana iterek uygular.

SONUÇ

Dini ve felsefi sayısız denli kaynaklarda insana dair milyonlarca görüş, tartışma ve sorgulama bulabilmek mümkündür. Yukarıda da sözü edilen buna benzer karşılıklı yorum ve yaklaşımlar edebiyat türünde de kendisine yer bulmuştur. Sayısız edebi eserlerde insan aciz olarak tanımlanabilecek yönüyle kurgunun merkezi haline getirilmiştir. Bu gerçeklikten hareketle denilebilir ki, Haig’in *İnsanlar*’ı tıpkı Tolstoy’un *İnsan Ne ile Yaşar?* adlı eserinde olduğu gibi bu anlamda bir derinliğe sahip eserlerden birisidir. Tolstoy’un eseri yazarın dini hassasiyetinin yüksek olduğu bir dönemin ürünüdür ama yukarıdaki referanslara katkı sunacak şekilde insan acizdir, sınıdığının farkında değildir. Yine *İnsanlar*, yazarının felsefi arka planını net bir şekilde gösterdiği bir kurgu olarak öne çıksa da sorgulamalar itibarıyla ortak bir noktada da buluşabilecek bir anlatıdır. *İnsanlar* adlı eserde de dünya denen alemde yaşam süren insanoğlu acizlik ve zaafiyet ile donatılmış, duygusal ilişkiler içerisinde adeta darmadağın olmuş bir entiteye dönüşmüştür.

İki esere dair paralellikler ve zıtlıklar bir araya getirildiğinde Haig’in *İnsanlar*’ı ve Tolstoy’un *İnsan Ne ile Yaşar?*’ı gibi birbirine uzak gibi görünen iki eseri bile aynı çalışmada değerlendirmeyi mümkün kılan şey de insanın bu acizliği ve arayışdır. *İnsanlar*, Pisagor’un felsefesi ve düşüncelerinin izdüşümlerinin satır aralarında yer alıyor iken, *İnsan Ne ile Yaşar?* ise dini bağlamda güçlü bir arka plana sahiptir. Haig, *İnsanlar*’ı kurgularken Pisagor’un tüm bu fikirlerini kurgusunun merkezinde gizli yapıtaşları olarak kullanmıştır. Kurgusuna sade bir derinlik katan Pisagor ile bağlantılı bu anlatılar, onun insan arayışını pekiştiriyor ve daha gizemli bir atmosfer yaratıyor. Pisagor’un düşünce sistemlerinden esinlenen bu kurguda bağlantılar o kadar güçlü kurulur ki, ortaya konan birçok eylem ve düşüncenin artık felsefi bir yaklaşıma sahip olduğu düşünülür. *İnsan Neyle Yaşar?*’da herkesin kendi payına düşeni alabileceği arayışların neticesi sunulur. Melek sorularını cevabını bulur, insanlar hayatın anlamını kavrar. Anlatımın satır aralarına serpiştirilen mucizeler, dini yönü baskın anlatımı anlamlı kılar ve anlam arayışına daha büyük bir mana yükleme konusunda okura da yoğunluklu bir mesaj sunar. Öte yandan *İnsanlar*’da ise bu anlam arayışı felsefi bir arka plan ile sunulmaya çalışılır.

Dünyaya inip insanlar ile bir süre hemhal olduktan sonra iki farklı dünya tecrübesini birleştiren ve iki alem arasında kesin ve net ayrımlar yapan yabancı (uzaylı) karakterin varlığı anlatımı oldukça ilginç kılmaştır. Fakat bu uzaylının insanlar ile ilgili “*Evrendeki türler arasında inanmaya en çaresizce ihtiyaç duyanlar onlardı.*” (45) şeklindeki yorumu anlatımı ve eserin mahiyetini daha farklı bir noktaya taşır. Yaşadığı dünya üzerindeki yaşam ve anlam bulma mücadelesine şahitlik ettiği insanoğlu bu yabancıların gözünde esasında çok çaresizdir ve acınasıdır. Ama bu çaresizliğin bir şekilde onları hayatta tuttuğunu hatta bir umuda dönüştüğünü de görür. Bilimde ve ilimde kendi gelmiş olduğu aleme kıyasla ciddi bir geride kalmışlık söz konusu olsa da duygusal anlamda insan hala insan olma özelliklerini korumuş ve her anlamda devam ettirmektedir. Öte yandan yabancıların geldiği alemde ise durum dünyadaki mevcut durumdan ve ortamdan farklıdır. Bilgiye ve ihtiyaç duyulan her şeye erişim çok kolaydır. Hatta, bu dünyayı insanoğlunun sürekli düşlediği cennet şeklinde hayal etmek de mümkündür. İnsan istediği her şeye anlık olarak erişmekte, acı çekme, mutsuz olma gibi dünyevi duygulardan azade bir hayat sürmektedir. Binlerce sayfalık bilgiyi saniyeler içinde sadece bir bakış ile edinebilmektedir. Üretim de kolaydır, tüketim de. Araçallık konusunda da çok işlevsel bir yaşam söz konusudur. Duygunun yerini mantık almıştır, zihin ve zihinsel gerçeklik tüm gerçekliğin ötesine geçmiştir. Buna bağlı olarak çile çekmeye ve çaresiz kalmak için herhangi bir neden yoktur. Üstelik üzüntü nev’inden duygulara da yer yoktur. Tüm bu güzellik ve zenginliğe rağmen yabancı sistemli ve mantık düzeninde bir yaşam sürmeyi bir kenara bırakıp kendi medeniyetine oranla henüz evrenin sırrına varamayan bir topluluk arasında yaşamayı seçer. İki evren, iki farklı tür ve birçok mantıksal ve duygusal ikilem arasında kalmış

olan kitabın başkahramanı uzaylı ya da bir diğer ifadeyle yabancı, intikam için geldiği dünyada insanın içindeki mânâyı ve insan ruhunun sırlarına erişmiş olması sebebiyle bambaşka bir yaratık haline gelir. Kendi ifadesiyle bir canavardır. Fakat bu canavarlık hali onun eski halinden farklı bir tanımlamanın izahatı olarak sunulur.

En nihayetinde her iki eserin sonucunda da anlam arayışının bir öze dönüş, bir iyiye dönüş hali ile sonuçlandığı muhakkaktır. Tanrının buyruğunu bir anlamda sorgulayıp cezalandırılan melek de dünyadan daha gelişmiş bir dünyadan gelip ilk zamanlar bu dünyayı ve sakinlerini garipseyen uzaylı da insanlığın içindeki mucizeyi ya da anlamı keşfetmiştir. Bu keşif farklı şekillerde sunulmuş, farklı yöntemler belirlenmiş ama aynı amaca hizmet etmiştir. İki eserde de bu anlama ulaşma gayesi sunulurken aynı zamanda dini ve felsefi disiplinler de anlatıma dahil edilerek edebi eserler daha güçlü hale getirilmiştir.

KAYNAKÇA

Adiguzel, L. & Tekin, K. (2021). Jeanette Winterson as the Trickster-Artist in Weight. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 0 (52) , 253-268 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbed/issue/63566/962259>

Bultheel, Adhemar. (2021) *Book Review: The Humans*, Matt Haig. Newsletter: Newsletter of the Belgian Mathematical Society and the National Committee for Mathematics Belgian Mathematical Society. Brussels, Belgium.

Gaarder, Jostein. (1994). *Sofie'nin Dünyası: Felsefe Tarihi Üzerine Bir Roman*. Pan Yayıncılık.

Giresun-Eğitim. (2023). *Hissederek yazmak ve Tolstoy'un haykırışı: Anna Karenina Öldü*. <https://giresun-egitim.com.tr/hissederek-yazmak-ve-tolstoyun-haykiris-i-anna-karenina-oldu/> den alınmıştır.

Gustafson, F. Richard. (1986) *Leo Tolstoy: Resident and Stranger*. Princeton, New Jersey. Princeton Legacy Library.

Haig, Matt. (2022). *İnsanlar*. İstanbul. Domingo.

Johnson, Sean. (2019). *Anna Karenina* (Canon Classics Worldview Edition) by Leo Tolstoy. Canon Press.

Karaman, Hayrettin & Dönmez, İbrahim Kâfi & Çağrı, Mustafa & Gümüş, Sadrettin. (2020). *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Cilt: 3 Sayfa: 503-504. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karaman, Hayrettin & Dönmez, İbrahim Kâfi & Çağrı, Mustafa & Gümüş, Sadrettin. (2020). *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Cilt: 4 Sayfa: 405-407. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kayalı, Ahmet. (2022). Demokritos'ta Tanrı İnancı. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*. 2022 Güz, sayı 34, 361-379.

Offray De La Mettrie, Julien. (1985). *İnsan Bir Makina (L'Homme Machina)*. İstanbul. Süreç Yayıncılık.

Simdyankina, Yaroslavna. (2019). *Fall In Love With Being Human With The Humans By Matt Haig*. <https://www.silverpetticoatreview.com/the-humans-by-matt-haig-review/> adlı siteden alınmıştır.

Tolstoy, Lev. 2021. *İnsan Neyle Yaşar*. İstanbul. Can Yayınlar.

Tümer Günay. (bt), Asli Günah, TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/asli-gunah> (04.02.2023) adlı kaynaktan alınmıştır.